

MULTIMEDIA VOSITALARINING IJTIMOIY PEDAGOGIK FAOLIYATGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARI

**RAHIMOVA FERUZA
NAJMIDDINOVNA**

*Qo'qon davlat pedagogika instituti
tadqiqotchisi*

raximovaferuzaxonferuza@gmail.com

<https://doi.org/10.47689/STARS.university-pp20-26>

Annotatsiya: Ushbu maqolada oliy ta'lim muassasasi talabalarining multimedia vositalari asosida ijtimoiylashuvi hamda ularni ta'lim-tarbiya jarayonida qo'llashning samarali usullari haqida fikr yuritilgan.

Kalit so'zlar: ijtimoiylashuv, ta'lim, tarbiya, psixologik omil, multimedia vositalari, tamoyillari.

Мамлакатимизда бугунги кунда таълим тизимини ислоҳ қилиш борасида рақобатбардош кадрлар тайёрлаш бўйича узлуксиз таълим соҳасида бир қанча ислохотлар амалга оширилмоқда. Олиб борилаётган ислохотларнинг бош мақсади ватанимиз эртаси бўлган ёш-авлодни ҳар томонлама етук, маънавий баркамол, замонавий касб-ҳунарни эгаллаган, ислохотчи ёшларни тарбиялашдир. Жумладан, 2016 йил 14 сентябрда янги таҳрирда қабул қилинган Ўзбекистон Республикасининг “Ёшларга оид давлат сиёсати тўғрисида”-ги Қонунида ёшлар масаласида: “Инсон ҳуқуқлари ва эркинликларига риоя этилишини, жамиятнинг маънавий янгилалишини, ижтимоий йўналтирилган бозор иқтисодиётини шакллантиришни, жаҳон ҳамжамиятига қўшилишни таъминлайдиган демократик ҳуқуқий давлат ва очиқ фуқаролик жамияти қуриш” хусусида алоҳида тўхтаб ўтилган. Ҳар қандай жамиятда таълим олувчи-талаба ва унинг шахси, таълим беришда унга таъсир этувчи омил ва иштиёқни кучайтириш ва мулътимедиа воситаларидан фойдаланиш жараёнида ўз устида ишлаш, мустақил изланиш кўникмасини ривожлантириш, ўқув жараёнида ижтимоий педагогик фаолиятга оид омил муҳимдир.

Жамиятимизда юз бераётган ижтимоий-иқтисодий ва сиёсий ўзгаришлар инсонларнинг бўш вақтини, ҳордиқни ташкил қилиш ва уни амалга ошириш соҳаси учун кадрлар тайёрлаш билан боғлиқ қатор мураккаб муаммоларни ҳал этиш заруратини келтириб чиқаради. Шу муносабат билан жамиятда рўй бераётган туб ўзгаришлар, инсоннинг ўзи мустақил амалга ошириши, ўз имконият, қобилият ва салоҳиятларини амалга ошириш ва ўзини мустақил ривожлантириши учун макон сифатида бўш вақтнинг ижтимоий роли ва аҳамияти туфайли ёшларнинг ижтимоий тарбиясининг тубдан янги шакллари, методлари ва воситаларини белгилашнинг муқаррарлиги жуда аниқ шакл-

ларда кўриниб турибди. Ҳозирги вақтда олий таълим ташкилотларида жамият тараққиёти янги шарт-шароитларига жавоб берадиган талабаларни тарбиялаш бўйича тизимли ишлар амалга оширилмоқда. Таълим тизимида тарбияни инсонпарварлаштириш тамойилини нафақат ўқув курслари мазмунига сингдириш, балки талабаларнинг индивидуал касбий мақсадларга эришиш имкониятларини таъминлаш орқали амалга ошириш имконини бериш билан уларнинг эҳтиёжларига йўналтириш имконини ҳам беради. Олий таълимнинг янгиланган мазмуни ва шакллари ва мақсади талабанинг касбий таълими, касбга тайёрлаш жараёнига ҳам, ўз касбий шаклланиш жараёнига ҳам онгли муносабатини шакллантиришдан иборат бўлиб, у нафақат ўқитишни, балки янги ижтимоий технологияларни ўзлаштиришни, ижтимоий аҳамиятга молик фаолиятда иштирок этиш тажрибасини орттиришни ҳам ўз ичига олади.

Олий таълим ташкилоти нафақат талабаларни тайёрлаш (таълим беришга), балки уларнинг шахсий позициясини, ҳаётий идеаллар тизимини, жамоатчилик билан муносабатларда ўз имконият, қобилият ва салоҳиятларини амалга ошириш усуллари ва шакллари шакллантиришга қаратилган тизимли ишларни амалга ошириб келмоқда. Сўнгги йилларда олий таълим ташкилотларида талабаларга тарбия беришнинг турли концепциялари ишлаб чиқилмоқда.. Шу сабабдан талаба шахсида ўзини англаши ва ўз устида ишлаши ижодкорлиги, ижтимоий тарбиянинг тубдан янги шакл, метод ва воситаларини аниқлаб олиш кераклиги яққол кўзга ташланади.

В. Журавлев тадқиқотларида, талабаларни ижтимоий тарбиялашнинг асосий воситасини “аввалдан атайин тарбиявий жараёнга киритилган муҳит предмети ёки ҳаёт вазияти”, деб таърифлаш мумкин. Моддий ёки маънавийнинг ҳар қандай объекти қуйидаги муҳитларда тарбия воситасининг вазифасини бажариши мумкин [1. С. 98]:

биринчидан, у тарбияланувчининг ички дунёқарашини фаоллаштириш учун керакли ахборот маълумотлар базаси билан алоқадор;

иккинчидан, у (маълумот) образли, кўргазмали-натижа берувчи (таъсир кўрсатувчи) ёки белги-рамз шаклида ўзлаштириш предмети сифатида ажратиб олинган;

учинчидан, ўзининг маълумоти билан бирга, объект тарбиячининг тарбияланувчилар билан мулоқоти ва биргаликдаги фаолиятига киритилган.

Тарбия воситалари олий таълим ташкилоти талабалари ҳаётига янги, ҳали ўзлаштирилмаган маданий қадриятлар сифатида киради. Улар илгари тўпланган маданий қадриятларни ўз ичига олган, оиланинг жамоатчилик фикри, атрофдаги аҳоли ва талабанинг мустақил фаолияти муваффақияти билан таъминланган ҳаётий тажрибалар билан учрашади. Шахснинг ички дунёсига кирган янги маданий қадриятларни тўпланган тажриба баҳолайди, шундан сўнг улар бу қадриятларни ўзлаштиради ёки рад этади. Маданиятни ўзлаштиришнинг (ассимиляция қилинишининг) асосий шартларидан бири таълим воситаларининг талабалар турмуш шароитига тегишлича мос келишидир. XX асрнинг 50-йилларида француз социологи Ж. Дюмазедье [2. С. 35;] “Бўш вақт – ҳордиқнинг тамаддуни” назарияси контекстида “ижтимоий-маданий анимация” атамасини биринчи бўлиб қўллаган. Ташкил қилинган ҳордиқ соҳасига мурожаат қилиб, Дюмазедье “ижтимоий-маданий етакчилик”

иборасини ишлатган ва кейинчалик унинг ўрнига “ижтимоий-маданий анимация” атамасини қўллаган. Кейинчалик бу атама илмий ва амалий сўзлашувда мустаҳкам ўрнашиб, дам олиш ташкилотчиси касбининг номини англатади. Ушбу назарияларга асосланиб, “мультимедиа” атамаси таҳлилига тўхталар эканмиз, педагогик атамалар луғатида шундай таъриф берилганига гувоҳ бўламиз: “Мультимедиа – компьютернинг ўқув материалларни рангли графика, матн ва графикда эффектлар, овозларнинг чиқиши ва синтезлашган мусиқалар, анимация, шунингдек, тўлақонли видеоклиплар, ҳатто видеофильмлар каби турли хил кўринишларда берилиши деярли инглиз тилида сўзлаш манбаларидан кириб борадиган лотинизм, деярли бир хил транскрипцияда киради”. [3. С. 35] Ушбу тушунча “мулюм” (кўп) ва ОАВ, МЭДИА (Ментеморлик, воситалар, усл) сўзлари таркибида ҳам келади деб ифодаланган. Шундай қилиб, том маънода, мультимедиа “кўплаб муҳитлар” деган маънони англатади. “Мультимедиа” тушунчаси инсон фаолиятининг турли соҳаларида қўлланилади. Компьютер соҳаси сайтлар, гипермацт тизимлар, компьютер графикаси, компьютер анимацияси ва бошқаларни ишлаб чиқиш, оммавий ахборот воситаларида – журналистикада, шу жумладан, интернет журналистика, нутқ ва ижтимоий алоқа ва бошқалар; саноатда тармоқ саноатида компьютер анимацияси, компьютерда видео таҳрирлаш, овоз режаси, фильм ва бошқалар. Демак, ушбу атама бундай профессионал кишининг ўзига хос томонларини акс эттириши билан қизиқарли экан: аниматор қизиқарли ва хилма-хил, ижтимоий фойдали фаолият учун шароит яратишга ҳаракат қилади, одамларни у билан шуғулланишга чорлайди ва ундайди. Шунингдек, педагогик таълим тараққиётида мультимедиа китоблар орқали ривожлантириш масаласи ҳам таъкидлаб ўтилганини айтиб ўтиш лозим. Хусусан, “мультимедиа китоблар-, битта ахборот ташувчи воситага жамланган (масалан, CD-ROM дискига) матнли, овозли, статик-динамик ва видео тасвирли маълумотлардан ташкил топган ўқув китоби”, – деб ифодаланган. [4. С. 56].

В. Бочарованинг фикрига кўра, мультимедиа воситалари асосида бўш вақт соҳасидаги фаолиятларни уюшган гуруҳ ва унинг аъзоларини ижтимоий муносабатлар ва маданий шаклланиш даражасида ривожлантириш жараёнини таъминлаган ҳолда ижодий излашни ташкил этиш билан боғлиқ касбий фаолият сифатида қараш мумкин. Демак, ижтимоий муносабатлар деганда, турли ижтимоий институтлар ўртасидаги шахслараро ва ижтимоий муносабатлар ўртасидаги ўзаро алоқалар ўрнатиш англашилади. Маданий шаклланиш деганда, янги маданий қадриятларга кириш тушунилади ва “маданият” тушунчаси кенг маъно касб этади. Ушбу истиқбол нуқтаи назаридан, аниматорнинг ижтимоий ва маданий вазифалари бир-бирига яқинлашади ва у шахснинг самарали ижтимоийлашуви жараёнини амалга оширади [5. С. 65].

Келтирилган таърифларга асосланган ҳолда мультимедиа воситалари асосида талаба шахсини баркамол ривожлантириш талабалар амалий фаолиятини такомиллаштиришга қаратилган. Шунга асосланиб, унинг асосий вазифалари қуйидагилардир: мустақил таълим фаолиятининг турли усуллари, шу жумладан, эркин ижодий дам олишнинг янги шакллари, ихтиро қилишга бўлган рағбатлантирилганликни – мотивацияни шакллантириш; қизиқишлар (манфаатлар) асосида бошланғич гуруҳларни ташкил қилиш; турли ёш тоифаларидаги инсонларни ижодий мулоқот орқали ушлаб туриш; умумхалқ байрамлари ва тад-

бирларини ташкил қилиш каби жиҳатларни келтириб ўтиш мумкин. Сўнгги пайтларда, мамлакатда ички туризм соҳасида мультимедиа воситалари асосидаги фаолиятга катта эътибор қаратилмоқда. Моҳияти предметлар, ҳодисалар ҳақида янги маълумот олиш, атрофимиздаги дунё ҳақида янги билим ва таассуротларни мустаҳкамлаш, ақлий, интеллектуал, жисмоний, ҳиссий ва маънавий такомиллаштиришдан иборат бўлган туристик мультимедиа воситалари асосида амалиётни ҳаракатга жалб этишга катта аҳамият беради, шахснинг ижодий салоҳиятини фаоллаштириш учун реал имконият беради. Бунда бадиий ижоднинг анъанавий турлари ва жанрларидан одамлар ўртасидаги “жонлантириш ва руҳлантиришнинг” асосий турлари сифатида фойдаланилади. Шунинг учун туристик мультимедиа воситалари асосидаги фаолият маданий ҳордиқ чиқариш соҳасида мустақил йўналиш ҳисобланади. Туризмда мультимедиа воситалари асосида фаолият юқори сифатли мультимедиа воситалари асосидаги дастурлари ижтимоий, маданий ахборотни узатиш учун кўп функцияли лойиҳа бўлиб хизмат қилади, эстетик-маданий қадриятларни сақлашга, ахборотни тўплаш ва эстетик тажрибани ўзлаштиришга ёрдам беради.

Туризмда мультимедиа воситалари асосида туристик сафарлар ва саёҳатлар вақтида бўш вақт ўтказиш учун махсус дастурларни ишлаб чиқиш ва тақдим этиш фаолияти жуда самаралидир. Педагогик фаолиятда ҳам ижтимоий тарбиялашда мультимедиа воситалари асосида дарсдан ташқари таълим дастурлари спорт тадбирлари, спорт шоулари намойишлари, рақс кечалари, тадбирлар ва театр томошаларини ўз ичига олиши мумкин бўлган машғулотлар тизимини йўлга қўйиш ҳам жуда самаралидир. Жумладан, аниматор индивидуал ва жамоавий дам олиш дастурларини ишлаб чиқувчи мутахассис бўлиб, унинг мақсади туристик хизматлар истеъмолчисининг қувноқлик, яхши кайфият олиши мақсадида уни ҳар томонлама ижодий, бадиий ва спорт дастурлари «гирдобига» жалб қилишдан иборат. Мультимедиа воситаларидан фойдаланишда педагогнинг асосий вазифасига – талабалар билан ижтимоий-маданий тадбирларни ташкил этишда маданий ҳордиқ чиқаришни ташкил этиш орқали нафақат чарчоқдан халос бўлиш, балки кундалик ҳаётнинг салбий оқибатларининг кучини, асоратини йўқ қилиш воситаси сифатида қўллаш ҳам киради. Бундай ҳордиқни ташкил этишни одамни кундалик муаммоларидан чалғитадиган ўйин-кулги дастури орқали ўйлаб чиқиш керак. Ўйин-кулги билан бирга, дам олиш ҳар доим фаол, юқори ҳиссий енгиллашиш билан характерланади, деб келтириб ўтиш мумкин. Уни тўғри режалаштириш, ёрқин ажойиб воқеалар ва мусобақалар билан тўлдириш каби жиҳатларга эътибор қаратиш масаласи ҳам муҳимдир. Педагогик фаолиятда мультимедиа воситалари асосидаги фаолиятнинг ўзига хос хусусиятлари бўлиб, саломатликни тиклаш, ўйин-кулги, билиш ва релаксацион енгиллашиш характеридаги бир қатор вазифаларни бажариш кабилар ҳам муҳим ўрин тутати. Талабалар ўртасидаги ижтимоий муносабатларни “такомиллаштириш” ва “рағбатлантириш” орқали таълимда мультимедиа воситалари асосида шахснинг ижтимоий-маданий фаолиятида ижодкорлигини такомиллаштириш ҳамда таълимда интерфаол методларни қўллаган ҳолда дасларда ўйин ва ижодий тафаккурни ривожлантириш таълимда бадиий ижоднинг маънавий-маданий андозаларидан, анъанавий турлари ва жанрларидан фойдаланишни тақозо этади.

В. Кварталний, А. Курило, Е. Приезжева, Б. Стойкович каби олимларнинг

тадқиқотларида мультимедиа воситалари асосида талабалар амалий фаолиятида ижтимоий тарбияга муҳтожликни аниқлаш ва амалга ошириш воситасига айлантирадиган инсон фаолияти усулининг сифатли характеристикаси сифатида тавсифланади. А.Курило ўз қарашларида, бир томондан, ижтимоий-маданий фаолият мақсадларини етарли даражада аниқ ифодалаш, иккинчи томондан эса ижтимоий муносабатлар субъектлари ўртасидаги муносабатларнинг долзарб маънавий жиҳатини белгилаш имконини беради, деб ифодалайди.

И. Шульганинг [6. С. 125] фикр-мулоҳазаларига кўра, мультимедиа воситалари асосида талабанинг фаоллигини рағбатлантириш, мустақил ижодкорлигини турли технологиялар асосида, эркин ижодий тафаккурининг янги шаклларини излашга рағбатни шакллантиришга қаратилганлиги билан фарқланади деб ифодалаган. Олим мультимедиа воситалари асосида амалий фаолиятни педагог ва тарбияланувчиларнинг ҳордиқ чиқариш соҳасидаги ўзаро фаолиятларининг ҳар хил турлари ва шакллариининг йиғиндисини тақозо этувчи кўп ўлчовли ва кўп режали фаолият сифатида белгилаб, таъкидлаб ўтган [7. С. 125].

Е. Приезжева ўз қарашларида янги билимларни, меъёрлар, қадриятлар, йўналиш ва маъноларни ишлаб чиқариш, тўплаш, сақлаш сифатида талқин этиладиган анимация фаолиятининг ижтимоий-педагогик вазифаларини; маънавий жараённинг изчиллигини унинг узлуксизлигини таъминлаш ва тақрорлашни (қайта ишлашни); маданий таркибий тузилмаси сифатида амалга ошадиган муносабатларнинг ижтимоийлаштирилган тузилишини йулга қўйиш кераклигини таъкидлаб ўтган.

Биз юқорида номлари зикр этилган тадқиқотчиларнинг фикрига қўшиламиз ва мультимедиа воситалари фаолияти ижтимоий-маданий фаолиятнинг компоненти эканлигини, бу фаолият давомида мазкур фаолият иштирокчиларининг ҳордиққа бўлган эҳтиёжларини барқарор қондириш мақсадида ташкил этилади. Бизга маълумки, ижтимоий-маданий фаолият хилма-хил турлардан иборат бўлиб, сўзнинг кенг маъносида бу тушунча ёрдамида ижтимоий муносабатлар жиҳати ҳар қандай кўринишда намоён бўладиган фаолиятнинг ҳар қандай соҳаларини қамраб олиши мумкин. Ижтимоий-маданий фаолият таълим муҳитида амалга ошириладиган жараён бўлиб, унинг барча компонентлари билан тўлдирилган, ўз индивидуаллигини, маданий қадриятлар оламида ўзини ижодий ифода эта олиш қобилиятини эркин намоён эта оладиган инсонга хизмат қилади. Олимлар томонидан билдирилган фикр-мулоҳазалар ижтимоий-маданий тарбиялашда мультимедиа воситаларининг ўрни юқори эканлигидан далолат беради, чунки талабаларни мультимедиа воситаларидан фойдаланиб ижтимоий тарбияга таъсир этувчи омиллар шахснинг ижтимоий педагогик тарбиясини намоён этади [8. С. 205].

Чунончи, мультимедиа воситаларининг ижтимоий-педагогик фаолиятга таъсир этувчи педагогик-психологик омилларига талабанинг ижтимоий фаоллаштириш жабҳаларини намуна тариқасида изохлаш лозим:

– интеллектуал ижтимоий фаоллаштириш жабҳалари талабанинг ақл сифати, тафаккури, когнитив кўникмалари, фикрлаш мажмуи ҳамда татбиқ этилган фан ва фанолди билими, кўникма, малака ва тузилмалар тизимини ташкил этади; мотивацион ижтимоий хатти-ҳаракати фаолиятида, ўз мақсадини қўйиши ва уларга эришиш учун ўзида куч-ғайрат топа олиши талабанинг ҳаёти давомида

шаклланадиган эҳтиёж, мотив ва мақсадлар мажмуини қамраб олиши ҳамда талаба амалий фаолияти мотивлари ривожланганлиги; эмоционал ҳиссий-ижтимоий ривожланиш соҳа таркибига эмоциялар, ҳис-туйғулар, ўзини-ўзи баҳолаш, эмоционал-когнитив билимлари, ўз эҳтиёжларини қондириш ёки қондирмаслик билан боғлиқ ва бевосита кечинмалар шакли, ижобий эмоциялар орқали ўз эҳтиёжларни қондиришда, амалий фаолият мақсадига муваффақиятли эришиши, талаба эҳтиёжлари ва мотивларига алоқадор борлиқ ҳодисалари аҳамиятини акс эттирувчи унинг барқарор эмоционал муносабатларининг ҳис-туйғулар жамаланмаси сифатида ифодалаш;

– иродавий ижтимоий такомиллашувида, ўқув жараёнида, ижтимоий-маданий лойиҳаларда, танловларда талаба гуруҳ ва жамоадошлари билан амалий фаолиятда ижтимоий-маданий тадбирларда фаол иштирок этишга интилиши, ўз шахсий манфаатлари соҳасига бевосита тааллуқли бўлган жамоатчилик топшириқларини бажаришда ўз иродаси ва ташаббуси билан ўрнатилган бўла олишида;

– ўз-ўзини бошқариш соҳасида, олий таълим ташкилотида жамоат ташкилотлари (талабалар фан клублари, Ёшлар иттифоқи йиғилишлари, хайрия тадбирлари) фаолиятида, волонтерлик ҳаракати билан ўз креатив-ижодий имкониятларини намоён этиши, ўз-ўзини намоён қилиб боришлари билан фарқланади [9. С. 107];

– предметли-амалий фаолият соҳасида, талаба олий таълим муассасасида ижтимоий-маданий тадбирларда иштирок этиши ва ўз-ўзини бошқариш ҳаракатлари орқали (волонтерлик), такомиллашиб, ижтимоий тарбиясига ва дунёқарашига таъсир этувчи педагогик-психологик омилларни ривожлантиради. Кўриниб турибдики, талабаларнинг ижтимоилашув жараёнига мультимедиа воситаларининг таъсири юқори даражада.

ФОЙДАЛАНИЛГАН АДАБИЁТЛАР РЎЙХАТИ:

1. Tokhirovich, Turaev Kuvonchbek. "The Role and Importance of Tourism in the Economy of Small Regions". *International Journal of Culture and Modernity* 9 (2021): 62-66.

2. Hamroevna, Umarova Mahbuba, and Turaev Kuvonchbek Tohirovich. "Phytotoponyms of Surkhandarya Region and their Characteristics". *International Journal of Culture and Modernity* 9 (2021): 59-61.

3. Tokhirovich, Turaev Kuvonchbek. "The Role and Importance of Tourism in the Economy of Small Regions". *International Journal of Culture and Modernity* 9 (2021): 62-66.

4. Ключев, Роман Владимирович, et al. «Исследование и анализ показателей надежности отдельных структурных элементов цифровых подстанций». *Вестник высших учебных заведений Черноземья* 1 (2021): 68-79.

5. Abdunazarov H.M., et al. "Using interactive methods in teaching the subject of geography of the world natural resources". *European Journal of Research and Reflection in Educational Sciences* Vol 7.12 (2019).

6. Abduhafizovna, Melikuziyeva Mavluda, and Yigitaliev Mirzoxid. "Ways to increase the legal knowledge of primary school students". *Web of Scientist: International Scientific Research Journal* 3.02 (2022): 124-130.

7. Nargiza, Yunusalieva. "Social and moral education of students and development

of values". Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.1 (2022): 300-305.

8. Nodirovna, Khushnazarova Mamura. "Theoretical and methodological basis of training of management personnel in the process of higher pedagogical education". International journal of social science & interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.04 (2022): 171-177.

9. Nodirovna, Khushnazarova Mamura. "Pedagogical and psychological features of professional training of teachers of pre-school educational organizations". International journal of social science & interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.03 (2022): 22-26.

10. Исроилов Ш.Ш. «Роль команды в формировании личности игрока». Экономика и социум 3-1 (2021): 583-587.

11. Erkinovna, Yuldasheva Malohat. "Theoretical and historical basis for the development of the cognitive activity of future teachers in innovative educational settings". International journal of social science & Interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.05 (2022): 90-93.

12. Erkinovna, Yuldasheva Malohat. "Development of the cognitive activity of future teachers in innovative educational conditions as a social pedagogical necessity". International journal of social science & interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.04 (2022): 196-199.

13. Abduhafizovna, Melikuziyeva Mavluda, and Yigitaliev Mirzoxid. "Ways to increase the legal knowledge of primary school students". Web of Scientist: International Scientific Research Journal 3.02 (2022): 124-130.

14. Najmiddinova, Rahimova Feruza. "Pedagogical conditions of improvement of social pedagogical activity of students on the basis of multimedia tools". International journal of social science & Interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.07 (2022): 108-112.

15. Najmiddinova, Rahimova Feruza, and Muxammadiev Baxromjon Baxtiyorjon o'g'li. "Factors affecting the social pedagogical activity of multimedia". international journal of social science & Interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.05 (2022): 114-118.

16. Раҳимова, Феруза Нажиддиновна. "Мультимедиа воситаларининг ижтимоий педагогик фаолиятга таъсир этувчи педагогик-психологик омиллари". Academic research in educational sciences 3. NUU Conference 2 (2022): 879-884.

17. Akbarovna, Abdullajonova Shaxnoza. "Inclusive education and its essence". international journal of social science & Interdisciplinary research. ISSN: 2277-3630 Impact factor: 7.429 11.01 (2022): 248-254.

18. Nargiza, Yunusalieva. "Social and moral education of students and development of values". Galaxy International Interdisciplinary Research Journal 10.1 (2022): 300-305.

19. Adxam Z. (2021). Педагогические факторы формирования чувства Родины на основе национальных и общечеловеческих ценностей у учащихся начальной школы. Среднеевропейский научный вестник, 17, 284-286. <https://doi.org/10.47494/mesb.2021.17.814>.